FULLERSTA TORG

Antikvarisk bedömning

Huddinge

2022-09-01

Nyréns Arkitektkontor

Innehåll

Inledning **3**

Bakgrund 3
Syfte 3
Kulturhistoriska förutsättningar 3

Övergripande historik **4**

Källor 4
Stadsplan för Fullerstatorget 1948–1951 4
Bebyggelsen vid uppförandet 4
Senare utveckling 4
Byggnadernas förändringshistorik och karaktär 4

Historiska bildjämförelser **5**

Bebyggelsens tillkomstår **9**

Kommentar 9

Rekommendationer för tillkommande bebyggelse **10**

Kommentar 10
Byggnadsvolym 10
Färgval 10
Material 10
Stil/formspråk 10

Utlåtande kring föreslagen byggnad **11**

Kommentar 11
Beskrivning av volym 11
Bedömning 11

PROJEKTINFORMATION
Beställare:
Huddinge kommun
Nyréns kulturmiljö:
Mattias Eklund, byggnadsantikvarie
Christofher Gustavsson, byggnadsantikvarie
Samtliga nytagna fotografier är tagna av rapportförfattarna, om inget annat anges.

Inledning

Bakgrund

Området kring Fullersta torg i Huddinge centrum planeras att förtätas med ett nytt höghus. Utvecklingen är en del av att levandegöra den västra delen av centrala Huddinge. Som en del i stadsutvecklingsarbetet har en utvecklingsplan varit ute på samråd under 2021 där inriktningen för de kommande detaljplanerna i området pekats ut. Detaljplaneområdet omfattar cirka en halv hektar och utgörs till övervägande del av fastigheten Udden 8 som inrymmer två lägre lamellhus och Huddinges första höghus samt ett sophus. Detaljplaneförslaget bygger på en idé om att stärka Udden 8 som kvarter och bygga bort den baksidakaraktär som fastighetens norra/västra sida har. Området ligger i anslutning till Fullersta torg som är en delvis bevarad 1950-talsmiljö med kommersiella butiker och restauranger. I detaljplaneområdet skapas ett nytt höghus och ett halvt nedsänkt parkeringsgarage med en bostadsgård på taket. Befintlig lågdel på baksidan samt sophuset rivs. Fullersta torg är idag relativt obefolkat och inga naturliga flöden går över torget. I gällande plan var det meningen att torgets inre hörn skulle vara öppet så att människor kunde passera. Den öppningen har dock tyvärr byggts igen vilket försämrat förutsättningarna för torget. I förslaget föreslås hörnet att öppnas upp på så sätt som var ursprungstanken och ytan bakom programmeras till ett ”minitorg” för att öka incitamenten för människor att röra sig där.

Syfte

Syftet med denna rapport är att redogöra för om föreslagen ny bebyggelse är förenlig med varsamhets- och förvanskningsförbudet i plan- och bygglagen, samt hur eventuella kulturhistoriska värden kan bevaras eller dokumenteras.

Rapporten innehåller även rekommendationer utifrån planförslaget på hur hänsyn kan tas vid utformning av ny bebyggelse, framförallt i mötet med befintliga kulturhistoriska värden. Rekommendationerna utgår från fyra områden: färgval, byggnadsvolymer, material och stil/formspråk.

Kulturhistoriska förutsättningar

Huddinges första kulturmiljöinventering upprättades 1986 och blev sen en bilaga till översiktsplanen, därefter genomfördes år 2003 en revidering av denna med uppdaterade beskrivningar, bedömningar och riktlinjer (Huddinge kommun, 2003). Kulturmiljöerna omfattar kulturhistoriskt viktiga och tidstypiska bebyggelsemiljöer, kulturlandskap och enskilda byggnader.

År 2019 färdigställdes ett kulturmiljöprogram som ersatte tidigare inventeringar. Inriktningen för programmet är att det ska fungera som ett strategiskt kunskapsunderlag i samhällsplanering och bygglovsprövning. Kulturmiljöprogrammet ger en överblick över kommunens särskilt värdefulla kulturmiljöer och byggnader från stad till landsbygd. Programmet är inte en komplett byggnadsinventering, utan ger en indikation om att det finns kulturhistoriska värden på platsen som ska värnas.

Fullersta Torg är utpekat som en särskilt värdefull kulturmiljö i programmet (del 3, s. 95).

Övergripande historik

Källor

Historiken är huvudsakligen hämtad från avhandlingen Strävan efter ett ordnat samhälle: stadsplanering i Huddinge 1900-1960, författad av Anna Micro Vikstrand vid Stockholms universitet 2005. Utöver denna har Huddinges bygglovsarkiv fungerat som källa.

Stadsplan för Fullerstatorget 1948–1951

Huddinge var vid mitten av 1940-talet en förortskommun med enbart egnahems, - fritids- och lantbruksbebyggelse. Behovet av att bygga ut vatten- och avloppsystemet var stort, men det befintliga skatteunderlaget var för lågt kom kommunen att satsa på flerfamiljshus. På våren 1947 beslutade Huddinge stormunicipalfullmäktige att Huddinge samhälles stiftelse Hyresbostäder skulle bildas. Stiftelsen skulle stå för anskaffande av bostäder och lokaler för bland annat butiksändamål. År 1948 började Hyresbostäder planera för att bygga flerbostadshus i närheten av Huddinge station i Fullersta. Arkitekten Adrian Langendahl valdes till projektet, som utöver att lämna förslag till en reviderad stadsplan även fick i uppdrag att rita byggnaderna. Den dåvarande planen tillät ett flerfamiljshus, men Hyresbostäder föreslog istället att uppföra två lamellhus i tre våningar. Arkitektens stadsplaneförslag utifrån dessa önskemål upprättades i augusti 1947 och antogs en månad senare av Huddinge stormunicipalfullmäktige.

Dock kom fullmäktige i oktober samma år fram till att projektet var för stort för Hyresbostäder. Istället ansåg man att Huddinge kommunalnämnd och dess husbyggnadsavdelning var bättre lämpade att sköta det. I och med att projektet tog över av kommunen utvidgades det till att även innefatta ett punkthus på 6 meter vid Fullerstatorget. Stadsarkitekt Bengt Romare upprättade en stadsplaneändring i november 1950 vilken antogs en månad senare av kommunfullmäktige. I ett utlåtande från Länsarkitektkontoret i december 1959 ansåg de att ett så pass högt hus normalt hörde hemma i större städer, men att det var berättigat med denna höjd då det markerade torget. Detta var en plats som skulle komma att få en viktig betydelse inom samhället och därför borde få en särskild tyngd.

Stadsplaneförslaget innebar endast ett kvarter med tre lamellhus i tre våningar i söder, ett sexvåningshus i norr och ortogonalt till detta ytterligare ett lamellhus i tre våningar. Punkthuset och lamellhuset är sammanbyggda i bottenvåningen och i övrigt hopbundna med två balkonger. I vinkel mot lamellhuset finns ett mindre trevåningshus mot väster, sammanbundet med det förra genom en envånings butiksbyggnad. Hela komplexet har planformen av ett bakochframvänt Z. Av den befintliga bebyggelsen på platsen revs ett mindre hus men en befintlig brandstation från 1939 bevarades (denna revs först på 1980-talet).

Att markera en viktig plats som ett lokalt centrum var ett vanligt grepp i slutet av 1940-talet och under 1950-talet. I Stockholm har ett flertal förortscentrum från denna tid ett högt hus i direkt anslutning till ett torg för att manifestera centrumfunktionen (Hökarängen, Blackeberg med flera).

Bebyggelsen vid uppförandet

Byggnaderna uppfördes 1951 helt i enlighet med den ändrade stadsplanen. Punkthuset fick tio lägenheter med fyra rum och kök, fem lägenheter med två rum och kök samt fem lägenheter med ett rum och kokskåp. Huset var ursprungligen oxblodsrött, vilket gav det smeknamnet "blodpuddingen" av ortsbefolkningen (huset har senare omfärgats och är numera vitt). De båda trevåningshusen fick 23 lägenheter vardera. I husens bottenvåningar fanns post, bank, apotek, mataffär samt ytterligare andra butiker. I höghusets bottenvåning fanns även en restaurang. Restaurangen drevs först i kommunal regi för att förse Huddingeborna med bra och prisvärd mat. Den fick dock lönsamhetsproblem och lokalen utarrenderades efter att restaurangen gått i konkurs 1957. I samband med detta tillkom utbyggnaden mot öster.

Kommunen hade en hög ambitionsnivå med bebyggelsen vid Fullerstatorget; enligt kommunens årsrapport tog man vid materialval och byggnadernas utformning hänsyn till husens karaktär och läge i anslutning till Huddinge station, och bebyggelsen fick en högre materialstandard än byggnaderna i de övriga områdena med bland annat parkettgolv i de större lägenheterna. Torget kom genom dess stora serviceutbud att bli den självklara målpunkten för kommuninvånarna tills det nya centrumet invigdes på 1960-talet, därefter fungerade det som ett viktigt komplement.

Senare utveckling

Från 1980-talet och framåt kom torgets närområde att bebyggas med postmodern bostadsbebyggelse i upp till 6 våningar, med följden att punkthuset tappade sin karaktär av accent i närområdet. I samband med att Huddingevägen fick en ny sträckning norr om området stängdes den gamla vägsträckningen av för genomfartstrafik då en bussterminal byggdes söder om Fullerstatorget. När sedan Huddinge centrum byggdes om på 1980-talet flyttade Systembolaget, som tills dess legat vid Fullerstatorget, till nya lokaler söder om järnvägen. I och med att genomfartstrafiken skars av och Systembolaget, banken och apoteket flyttade kom Fullerstatorget att få en mer undanskymd plats i centrala Huddinge.

Byggnadernas förändringshistorik och karaktär

Restaurangen på höghuset byggdes till med en utskjutande del 1957. Baksidan av komplexet mot norr byggdes till med en envånings tillbyggnad år 1964, och ett sophus tillkom i anslutning till denna på 1990-talet.

Punkthuset har vid något tillfälle omfärgats. Utöver dessa ändringar så har den ursprungliga bebyggelsen genomgått förvanskande byten av fönster, entrépartier och balkongfronter.

Byggnadernas grundläggande kvalitéer är dock fortsatt möjliga att uppleva tack vare bebyggelsens robusta karaktär. Byggnaderna är förhållandevis lätta att återställa till ett mer ursprungligt utförande, vilket tillsammans med ett neonskyltprogram potentiellt skulle kunna öka dess attraktionskraft.

Historiska bildjämförelser

Fullersta torg när det var nybyggt, före tillbyggnaden på restaurangen 1957 (denna tillbyggnad syns på ortofotot från 1958 till höger). Notera kulören på höghuset, som vid uppförandet var oxblodsfärgat vilket gav byggnaden smeknamnet Blodpuddingen. Notera även fönsterindelning, vilken har förändrats vid ett förvanskande fönsterbyte.
Bilden nedan visar ungefärligen motsvarande vy 2022.

Fullersta tog hade vid denna tid en mycket central plats i Huddinge, i direkt anslutning till stationen och Huddingevägen.
Om man jämför ortofotona till höger är den kraftigt förändrade omgivningen påtaglig. Efter omdragningen av Huddingevägen så har den tidigare småskaliga bebyggelsen med trädgårdar ersatts av relativt storskalig bostadsbebyggelse, och torget har fått ett helt nytt sammanhang. Det vetter inte längre mot Huddinges huvudgata utan i hög grad mot en parkeringsplats.

Historiska bildjämförelser

Fullersta torg när det var förhållandevis nybyggt. Byggnaderna till vänster i bild revs i samband med omdragningen av Huddingevägen, då även rondellen i bildens förgrund togs bort och gatan stängdes för genomfartstrafik. Gatan i bildens mitt är nuvarande Fullersta parkväg, vilken inte länge är möjlig att trafikera med med motorfordon.

Bilden nedan visar ungefär motsvarande vy 2022. Till väster skymtar en av byggnaderna som uppfördes på 1980-talet. Byggnaden skjuter ut ovanför Fullersta parkväg och sluter i viss mån torget mot sydväst.

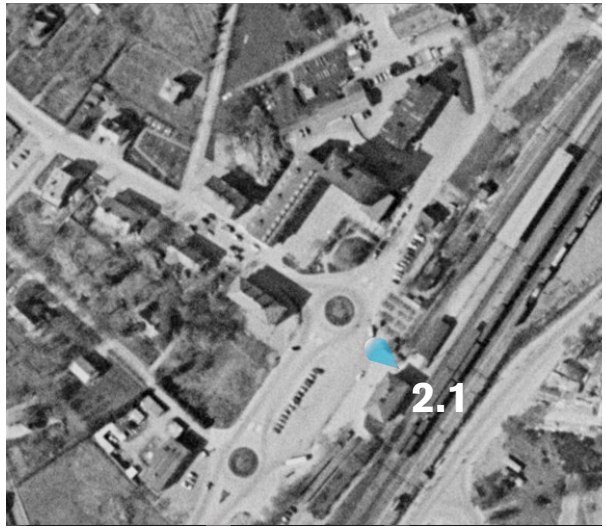

Historiska bildjämförelser

Fullersta torg när det var nybyggt, före 1957 när restaurangen byggdes ut.
Torgets öppenhet mot rondellen, där bänkarna är vända mot gatan, är ett tidstypiskt uttryck för förhållandet gentemot biltrafiken. Bara några år senare kom biltrafiken att upplevas som ett problem och trafikseparering blev ett viktigt stadsbyggnadsgrepp.

Efter att vägen stängts av för genomfartstrafik har gatuköket tillkommit.

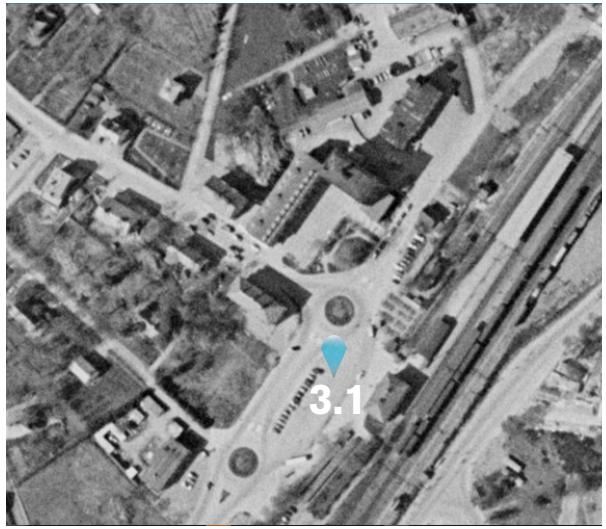

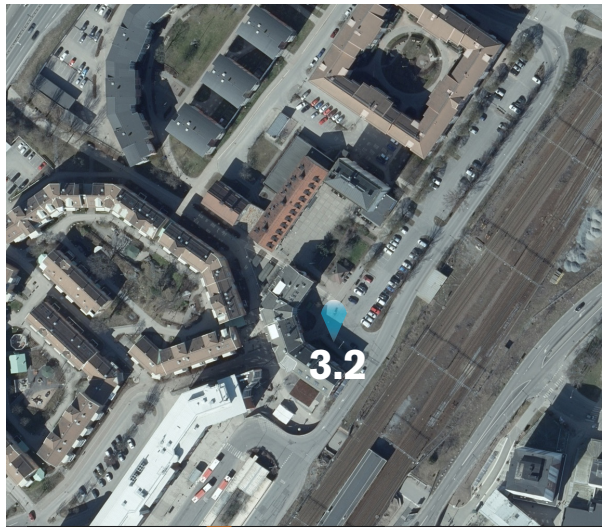

Historiska bildjämförelser

Fullersta torg, troligtvis 1960-tal. Där sandlådan finns i den äldre bilden står numera gatuköket. Kalkstensmuren är bevarad, även om bänkarna förvunnit, samt markbeläggningen ersatts med betongsten.
Sittytorna var som vi sett i bilderna på de tidigare sidorna vända mot den tidigare rondellen. Efter att rondellen försvunnit i samband med omläggningen av Huddingevägen samt de andra relaterade ändringarna så har de tidigare sittytorna tappat sina sammanhang.

Bebyggelsens tillkomstår

Kommentar

Som illustrationen till höger visar så utgör Fullerstatorgets 1950-talsbebyggelse en begränsad del i närområdet vilket domineras av bebyggelse från 1980-, 1990- och 2000-talen.

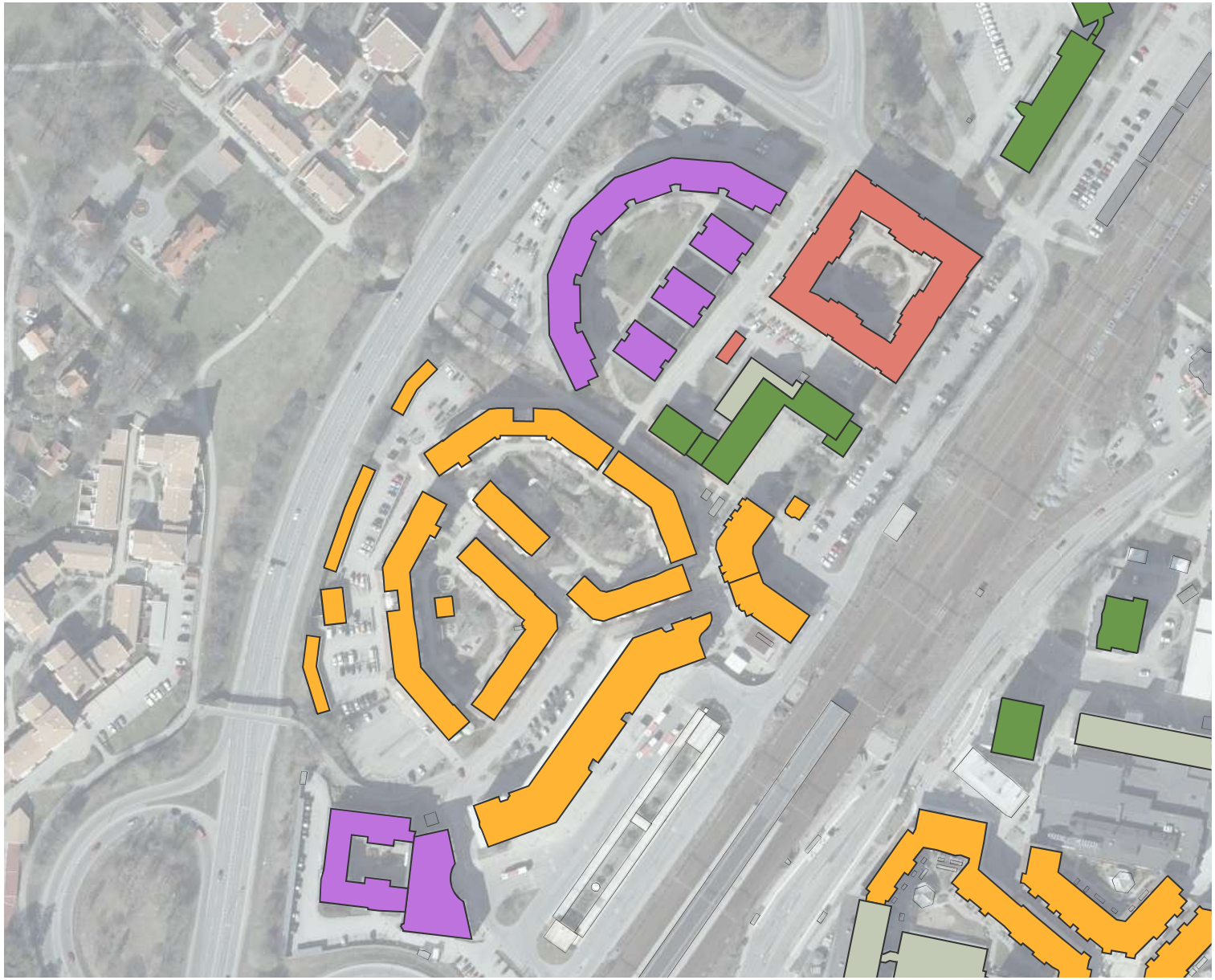

1950-tal

1960-tal

1980-tal

1990-tal

2000-tal

Rekommendationer för tillkommande bebyggelse

Kommentar

Ett högre hus har föreslagits bakom torget. Följande rekommendationer syftar till att ge vägledning hur byggnaden kan gestaltas utan att Fullersta torgs kulturhistoriska kvalitéer tar skada. Rekommendationerna utgår från de fyra temana färgval (kulör), byggnadsvolym, material och stil/formspråk efter kommunens önskemål.

Byggnadsvolym

Området har en eklektisk karaktär där miljön som omger själva torget domineras av 1980-talsbebyggelsen. Själva torget och de byggnader som hör till det utgör en förhållandevis liten del av området, och upplevs främst på nära håll från söder. Punkthuset, som under ett fåtal år var Huddinges högsta hus, har genom närområdets ändrade karaktär efter det sena 1900-talets byggprojekt tappat sin karaktär som riktmärke i stadslandskapet.

Genom att punkthuset inte länge upplevs som ett riktmärke och att närliggande bebyggelse har samma våningsantal och håller nästan samma höjd, så kan platsen hantera en högre volym som får till uppgift att markera platsen, i enlighet med hur det ursprungliga punkthuset hade i uppgift att markera torget.

Torgets "baksida" domineras av 1990-, och 2000-talets bostadsbebyggelse i 5-6 våningar. Genom 1964 års tillbyggnad på Fullersta torgs lamellhus samt tillkomsten av sophuset år 1994 mot denna del har dess baksideskaraktär förstärkts.

Viktigt är att huset inte blir för tjockt. Här är det bättre om byggnaden har en slankare karaktär och några våningar till än en kortare och tjockare karaktär.

Färgval

Området har en relativt samstämd färgskala i ljusare kulörer. Det är viktigt att det tillkommande har en ”lätthet” i sin gestaltning, och inte har en kulör som upplevs som mörkare än torgets bebyggelse. På detta vis kommer det även att kunna särskiljas från det sena 1900-talets tillägg, vilka ställvis har en mörkare karaktär.

Material

Torgets byggnader hade vid uppförandet en uttalad ambition att ha en högre grad av detaljering än samtida bebyggelse som kommunen också låtit uppföra, och högre kvalitet i material. Trots förvanskande byten av exemplevis fönster och portar så är detta fortfarande påtagligt i exempelvis portomfattningar, särskilt i kontrast till den lägre standard på material och detaljering som den närliggande bebyggelsen från 1980-2000-talen har.

De ursprungliga byggnadernas detaljering har en viss stilrenhet och lugn i karaktären vilken kontrasterar mot den mer stökiga karaktären på 1980-talsbyggnaden i torgets sydvästra kant. Detta åstadkoms genom att detaljeringen är på den lilla skalan, där de upplevs av människan; entrépartier, portomfattningar, räcken och liknande.

Då en tillkommande högre byggnad kommer få en tydlig visibilitet i området är detta något att bygga vidare på; hög kvalitet i detaljering och utförande, men en lugn karaktär och fokus på de delar som upplevs på nära håll.

Stil/formspråk

Fullersta torg har som tidigare beskrivit en eklektisk karaktär, där torgets ursprungliga 1940-talsfunktionalism omges av postmodern bebyggelse med hög grad av detaljering men lägre kvalitet i utförande. Den postmoderna bebyggelsen på platsen har en strävan efter stadsmässighet med delvis slutna kvarter, vilket kontrasterar mot Fullersta Torgs öppna karaktär.

Stilarna ligger så pass långt ifrån varandra att det inte är motiverat att ta utgångspunkt i en av dem, då det skulle innebära en ofördelaktig förskjutning i stilmässig dominans.

Det planerade projektet bör därmed ha en egen, samtida karaktär då dess höjd och gestaltning kommer innebära att det inte samläses med något av de befintliga årsringarna.

Området tål en intressant gestaltad byggnad.

Utlåtande kring föreslagen byggnad

Kommentar

Projektet befinner sig i ett tidigt skede och ett slutgiltigt förslag på utformning av höghuset finns ännu inte framtaget. Detta utlåtande baseras på en skiss upprättad av Reflex arkitekter daterad 20220824, vilken visar huvuddragen kring hur byggnadens utformning är tänkt att utföras.

Undertecknad bedömer att detta material är tillräckligt för att göra en bedömning kring projektets överensstämmande med gällande lagrum i plan- och bygglagen.

Bedömning görs mot följande lagrum:

2 kap 6 § *Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan* [...]

8 kap 13 § *En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas. Första stycket ska tillämpas också på*

1. anläggningar som är bygglovspliktiga enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 16 kap. 7 §,

2. tomter i de avseenden som omfattas av skyddsbestämmelser i en detaljplan eller i områdesbestämmelser,

3. allmänna platser, och

4. bebyggelseområden.

8 kap 17 § *Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.*

Beskrivning av volym

Föreslagen volymskiss visar en byggnad i 10 våningar, placerad på den yta som i nuläget är en sorts baksida till torget. Byggnaden förutsätter en rivning av tillbyggnaden på lamellen från 1964 samt sophuset från 1990-talet. Byggnadens fasader är symmetriskt indelade med kvadratiska fönster inskjutna i fasaden vilken är klädd med stående, ljusa klinker eller liknande material.

Bedömning

Fullersta torg och dess ursprungliga bebyggelse har sedan förändringarna i dess närområde från 1980-talet och framåt tappat sitt sammanhang som centrumanläggning i centrala Huddinge och är i nuläget en förhållandevis välbevarad kulturmiljö insprängd mellan i huvudsak postmodern bebyggelse. Den ursprungliga anläggningens punkthus var under några år Huddinges högsta hus men Tingshuset 150 meter norrut tog över titeln redan 1957, och kort därefter tillkom ytterligare högre hus i anslutning till centrum på andra sidan järnvägen. I nuläget är punkthuset endast något högre än intilliggande bostadsbebyggelse.

Uppförandet av en högre volym i områdets bakre del innebär inte att den ursprungliga anläggningens läsbarhet försämras, då närområdet i nuläget redan har en eklektisk karaktär, och en tillkommande volym inte riskerar att samläsas med den ursprungliga anläggningen.

Den föreslagna byggnadens utformning är i ett tidigt stadie men bedöms stämma överens med de rekommendationer som presenteras i detta dokument avseende samtida uttryck, kulör och detaljering. Övriga åtgärder som projektet innebär, med syftet att revitalisera torget och dess närområde, bedöms innebära en positiv påverkan på områdets mer immateriella kulturmiljövärden.

Det föreslagna projektet bedöms utifrån ovanstående var förenligt med de ovan angivna lagrummen i plan- och bygglagen.

Nyréns Arkitektkontor
2022